Uit de memoires van Giljom van Peter van Lemme (4)

Bertho Theunissen

Moeder

Maria Johanna Genoveva Hanssen was de oudste dochter in het landbouwersgezin van Willem (bij Thomma) en Helena Daenen, geboren te Zussen op 3 mei 1881. Dit gezin woonde in de Daalstraat *(Misweg)* te Zussen. Maria huwde met Pieter Theunissen (Peter van Lemme) op 10-01-1908. Het jonge gezin ging "Op het Deunsje" *(Reggerstraat)* wonen in een nieuwe woning op het erfgoed van Lambert Theunissen-Heggen. Er werden drie meisjes (Maria, Helena en Bertha) en een jongen Guillaume geboren. Bijna vier jaar stond ze er alleen voor tijdens de eerste wereldoorlog, wanneer haar man als vrijwilliger het land mee verdedigde.

Van mijn moeders beeld is mij slechts weinig bijgebleven.
Hiervoor moet de reden gezocht worden in het feit dat zij stierf toen ik net negen jaar was geworden. Zij bezweek aan een hartziekte. Zij was toen op 28 maart 1932 pas tweeënvijftig jaar oud en overleed 's nachts onverwachts thuis op Paasmorgen.
In die tijd waren hartziekten nog een groot probleem voor de geneeskunde, omdat vooral de kennis en daarnaast ook de gepaste medicijnen en apparaten voor de behandeling ontbraken. De huisdokters, zelfs de bekwaamste , waren niet instaat de juiste diagnose te stellen , laat staan de juiste geneesmiddelen of behandeling voor te schrijven. Dit was trouwens het geval voor vele andere kwalen en ziekten. De zieke werd pas in de ergste toestand, meestal te laat, in een ziekenhuis opgenomen.
Zoals gezegd kan ik mij van mijn moeder niet zo heel veel voorstellen, deels wegens de korte tijd waarin ik haar heb gekend, maar ook omdat de tijd veel van de herinneringen aan haar

heeft uitgewist. Ik herinner mij dat moeder streng kon zijn, zich al eens vlug kwaad maakte, maar ook graag lachte en een zekere mate van humor bezat.
Ik was de laatste in de rij van vier kinderen en enige jongen. Het staat mij nog voor de geest dat moeder bij de kachel zat en ik op haar schoot kroop. Soms zong zij een liedje. Het was voor mij een buitenkansje wanneer ik met moeder mee mocht gaan naar de marktdag in Tongeren. Dat was op donderdag, toen nog de dag dat er slechts voormiddag school was.
Ik zie moeder nog aan tafel zitten in de woonplaats, bezig met breien of verstelwerk, eerst bij de petroleumlamp en later bij het licht van een elektrische lamp. Bij ons in huis is de elektriciteit er pas gekomen in 1929 of 1930. Jan Heedfeld, onze buurman, heeft de installatiewerken nog uitgevoerd.

Jan Heedfeld (Zjang van Pruuske) werd geboren op 9 december 1899 en huwde op 7 januari 1927 met Helena Meex. Van beroep was hij smid. Zijn moeder Beatrix Theunissen was de nicht van Pieter Theunissen, vader van Guillaume.

Het "Peumke" en WO1

In mijn geest zie ik moeder nog met twee emmers drinkwater halen aan de openbare paalbron: " het Peumke" van de watermaatschappij even verderop in de straat.
Tot na wereldoorlog II was er geen drinkwateraansluiting in de huizen van de gewone burgers en moest bijna iedereen het nodige drinkwater aan de paalbron aftappen. Die inwoners die nog een eigen waterput hadden, putten het drinkwater uit die put.
Ik vermoed dat moeder grote moeite en huishoudelijke zorgen moet gehad hebben, naast veel verdriet, om met haar twee kinderen, die er toen waren, de oorlog door te komen, al die jaren dat vader als soldaat van huis was. Meer dan waarschijnlijk moet zij van enige hulp van haar familie afhankelijk zijn geweest, rekening houdend dat er slechts weinig voorzieningen voor soldatenhuishoudens voor handen waren. Ongetwijfeld moet moeder tijdens die benarde oorlogsjaren en in haar toestand een portie ontgoocheling en verbittering hebben gekweekt en zware dagen en onrustige nachten hebben meegemaakt.
In weerwil van die moeilijke omstandigheden, veroorzaakt door de Duitse inval en bezetting en de daaraan verbonden censuur en controle, was het zo dat moeder toch af en toe een briefje of gelegenheidskaart van pa ontving. Die post werd langs allerhande omwegen aan de bestemmelingen in het bezet België bezorgd, spijts de Duitse censuur. Uit veiligheidsoverwegingen werd in die brieven met geen woord gerept over zaken die maar enigszins betrekking hadden op de oorlogsvoering. Men wist maar nooit, zo niet onmogelijk, geweest zijn om post aan een militair aan of achter het front te laten toekomen.

Pa's briefjes waren doorgaans in een optimistische, hoopgevende toon gesteld, met velen troostwoorden aan moeder, steeds vertrouwend op een spoedig weerzien. Zoals al gezegd is pa in het geheel vijf jaren van huis geweest, zonder in al die tijd zijn vrouw en twee kinderen te hebben teruggezien. Eens de vijandelijkheden gestaakt was er voor een deel van het Belgische leger nog geen sprake van naar huis terug te keren. Pa is na een min of meer lang verblijf in Antwerpen, denk ik, ginds gedemobiliseerd geworden.
Later heb ik mij steeds gaan realiseren hoe verdrietig het leven tijdens de bezetting voor moeder en haar lotgenoten, maar ook voor de kinderen, moet zijn geweest. Al die soldaten, waarvan vele een gezin hadden achtergelaten, waren al die tijd ver van huis zonder enig contact met de familie. Pa was van de oudste klas die men in 1914 had opgeroepen en hij nam aldus actief aan de oorlog deel achter het front, ondermeer in de bevoorrading van de vechtende troepen.
Een brief of kaart van vader aan zijn gezin moest bijna steeds een ongelofelijke lange weg afleggen, alvorens in moeders handen te komen. Dikwijls via Nederland dat wel neutraal was, maar waarvan de grens met België hermetisch gesloten en bewaakt was. Toch werd er soms een gaatje gevonden, niet alleen voor de post maar ook voor andere dingen die men nodig vond te smokkelen. Het gebeurde dat soldatenbrieven aan de pastoor van de parochie werden gericht, kwestie van op het einde enige garantie te hebben dat ze toch veilig gingen aankomen. De parochieherder was toen nog een dorpsnotabele met een betrekkelijk groot aanzien.
Zo heb ik het steeds betreurd, dat moeder aan mij en mijn jongste zuster, wij die na de oorlog geboren werden, niet meer de gelegenheid heeft gehad om te vertellen over die oorlogstijd en ook over andere familiezaken, waar kinderen belang in stellen eens dat zij groter worden. Ik noch zuster Bertha hebben onze grootouders, noch langs vaderszijde noch de ouders van mijn moeder gekend, wat zich ongetwijfeld mede in onze opvoeding in het algemeen moet hebben gereflecteerd.

Bertha werd geboren te Zussen op 6 september 1919 en overleed op 29 december 1998. Zij huwde voor de kerk in Zussen op 22 juni 1946 met Frans Pauly (1914-1966). Dit gezin telde drie kinderen Martha (°1948), Pierrot (°1951) en Francine (°1955)

Het wegvallen van onze lieve moeder, heeft heel vroeg in mijn leven een grote leemte achtergelaten, die ik velen jaren later nog steeds als een tekort heb aangevoeld. Hoe meer ik opgroeide, des te pijnlijker onderging ik haar afwezigheid in mijn leven, hetgeen vanzelfsprekend ook voor mijn zusters het geval moet geweest zijn.
Na moeders dood moest het leven natuurlijk verder gaan, maar onze gezinssituatie was echter grondig veranderd. Lena, onze tweede zus, nam zo goed en zo kwaad als mogelijk, de taak van huishoudster op zich, wat voor haar een hele opgave moet zijn geweest, zeker in de eerste tijd.

Het huwelijk van mijn oudste zus Maria

***Maria**, de oudste, trouwde in 1929 (1930) op eenentwintigjarige leeftijd met **Jan Parthoens** van de Waterstraat in Zussen.*

Maria werd geboren te Zussen op 4 november 1908 en overleed op 22 augustus 1997. Zij huwde voor de kerk te Zussen op 17 mei 1930. Het gezin telde vier kinderen: Tina (°1931), Pierrot (°1933-+2007), Anny (°1938) en Mia (°1950).

Jan (Zjang van Mechele) Parthoens werd geboren op 10 augustus 1904 te Zussen en overleed op 18 oktober 1979. Hij was de zoon van Joannes en Catharina Daenen.

Jan was enige tijd vroeger als postmeester benoemd in Emael, deelgemeente ven Eben-Emael net over de taalgrens. Het postkantoor aldaar was verhuisd naar een eengezinswoning en de nieuwe postmeester had bij zijn benoeming de verplichting moeten op zich nemen het posthuis dag en nacht te bewonen. Deze verplichting bracht Jan, die nog ongehuwd was, in een minder gelukkige situatie, daar hij voor zijn verzorging (eten, enz.) telkens op zijn familie diende beroep te doen. Vandaar dat jan, die kennis had met Maria, erop aandrong om zo haast mogelijk te trouwen en een gezin te stichten.
Nu was het in die tijd in onze contreien niet zo vanzelfsprekend dat een meisje reeds op 21-jarige leeftijd in het huwelijk trad. Om die reden vooral hadden onze ouders moeite met de vraag van hun toekomstige schoonzoon, maar uiteindelijk gaven zij toch hun zegen.

Achteraf is het een goed huwelijk gebleken en na moeders overlijden enkele jaren later, is hun huis voor ons allen een warm en gezellig toevluchtsoord gebleken, waar wij allen graag vertoefden en met genegenheid opgevangen werden.
*Er kwam vrij snel in 1930 een eerste kind, Tina, dat onze moeder nog heeft zien geboren worden. Dit was niet meer het geval met het tweede, Pierrot**,** dat een jaar later na moeders overlijden op de wereld is gekomen in het jaar 1933.*

Onze oudste zuster, Maria, was tot aan haar huwelijk in dienst als hulp op de boerderij van "Treintje Teeze" (Willem Pauly-Meers Catharina), Een betrekking die destijds op de buiten regelmatig werd uitgeoefend. Waar meisjes in het eigen huishouden of bedrijf niet konden ingezet worden, gingen ze hulpje of meid spelen. Het waren uitzonderingen die buiten de dorpsschool verder beroepsonderwijs konden volgen.

Helena (Lena) werd geboren op 13 juli 1911 te Zussen en overleed op 5 juli 1988. Zij huwde met Antoon (Toonsje) Liket voor de kerk in Zussen op 25 april 1938. Dit gezin telde vier kinderen: Jef (°1940-+2002), Maria (°1943), Willy (°1948) en Pierrot (°1951-+1965)

Lena de tweede was op haar beurt tot aan moeders dood op een andere hoeve inwonende meid. Het was de boerderij van Herman Lenaerts-Smits Gertrudis (Hem van Zjeurzjen) op de Waterstraat.
Ik herinner mij vaag nog de trouwdag van Maria en Jan in mei 1929 (zaterdag 17-05-1930). Ik was toen zes jaar oud. Zo herinner ik mij het trouwfeest dat thuis werd georganiseerd: de gang te voet naar de kerk in een kleine stoet (suite) voor de huwelijksinzegening en de mis. Daarna alvorens naar huis terug te keren werden enkele cafés bezocht. Dat behoorde toen tot de geplogenheden. Eens terug thuis kregen de genodigden een diner aangeboden, heel wat minder luxueus als dit thans het geval is. Alles zelf bereid in huis met behulp van goed kokende buurvrouwen. Spijts de reeds verorberde borrels en bier werd er stevig gegeten.

Het Albertkanaal

Op dat tijdstip werd te Kanne en te Vroenhoven (Moontenoaken) het Albertkanaal gegraven. Een voor die tijd omvangrijke onderneming, wegens de moeilijke omstandigheden van het terrein waarin diende gegraven te worden. Een mergelrots die in het landschap een heuvelrug vormde moest middendoor gesneden worden , wat het graven van de geul van meerderen tientallen meters diepte omvatte. Dat werk was toevertrouwd geworden aan een Duitse gespecialiseerde firma namelijk "Munch". Vele werkkrachten uit het omliggende hebben daar toen, onder leiding van Duitse vaklui lange tijd werk gevonden tegen een goed loon.

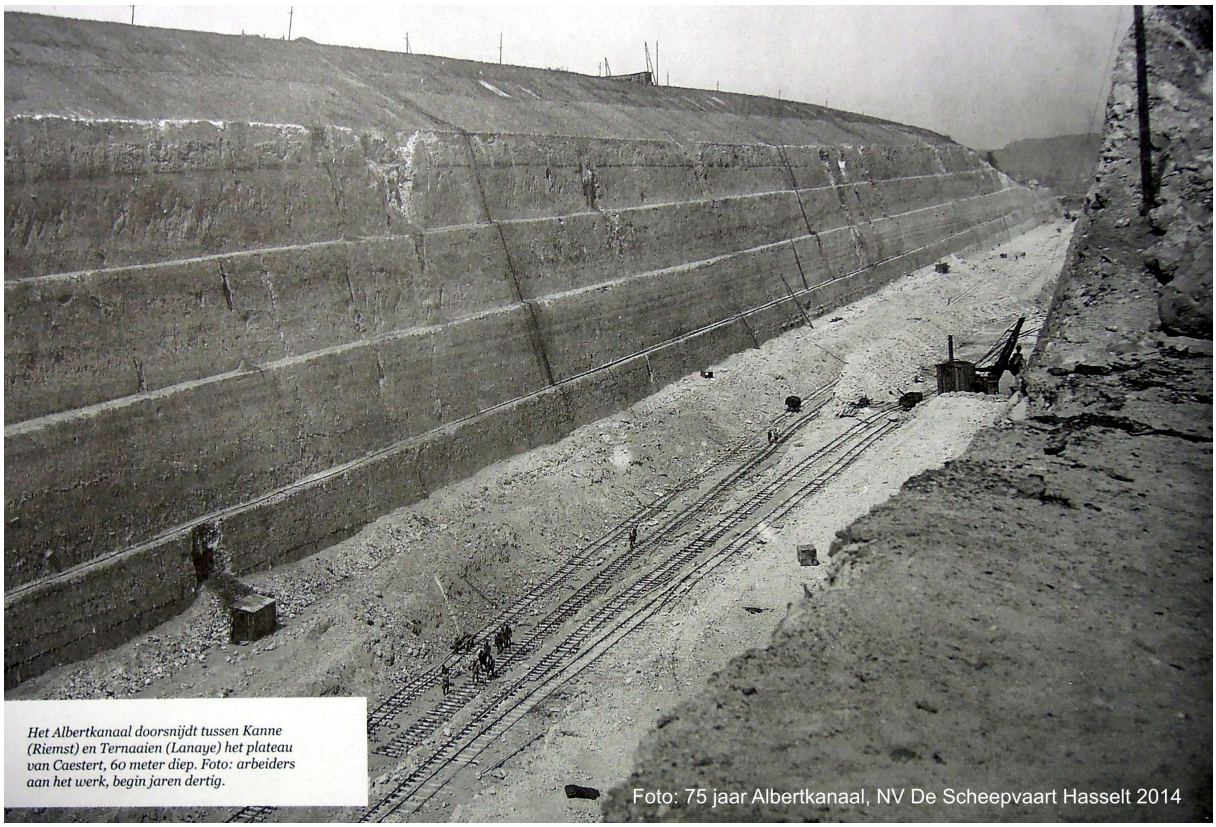

Het Albertkanaal doorsnijdt tussen Kanne (Riemst) en Ternaaien (Lanaye) het plateau van Caestert, 60 meter diep. Foto: arbeiders aan het werk, begin jaren dertig.

Welnu, tussen het einde van het noenmaal en de latere koffietafel, is het hele gezelschap, behalve zij die voor het eten dienden te zorgen, te voet naar de werken in het "Kannereveld" gaan kijken. Het was een prachtige dag en de wegen door de velden waren stoffig. Ik was mogen meegaan, wat voor mij een buitenkansje was. Ik zie nog in mijn verbeelding de graafmachines, grijpers, treintjes die de uitgegraven grond afvoerden en wat nog al meer. Het was een enorme bedrijvigheid in die grote bouwput, die men tot aan de rand kon benaderen. Bezijden stonden vele barakken voor allerhande doeleinden, wellicht voor het werkvolk als voor het bewaren van het alaam. Zo weet ik nog steeds dat nonkel Thijs Reynders, daar als nachtwaker een betrekking had en tot dat doel een hond, merk Duitse Scheper, tot hulp bij zijn taak had.

Matheus (Thijs) Reynders werd geboren op 18 mei 1887 in Herderen en overleed op 15 september 1962. Hij huwde voor de kerk in Zussen op 4 maart 1916 met Catharina Hanssen (1883-1971)

Heel het gezelschap genodigden met de trouwers op kop keerde daarna naar de feesttafel terug, waar de koffietafel met vlaaien en gateau's klaar was gezet.
Onze getrouwde zuster is dan daarna met Jan, haar nieuwe echtgenoot, naar het huis in Emael verhuisd, waar zij tot 10 mei 1940 hebben gewoond en waar drie kinderen zijn geboren.
Zoals hoger reeds gezegd heeft zuster Lena na het overlijden van moeder de huishouding beredderd. Zij was toen 21 jaar.
In weerwil van het feit dat mijn jeugdjaren vanaf mijn negende getekend werden door het verlies van moeder, blik ik toch met een zekere tevredenheid terug op die jeugdjaren. Misschien hebben verdriet en gemis op die jeugdige leeftijd nog niet zulke grote diepgang in een kindergemoed. Later is er natuurlijk langzaam aan meer besef gekomen van wat men reeds zo vroeg heeft moeten missen.

Ook voor pa, in de eerste plaats, was het een moeilijke en pijnlijke toestand, slechts een twaalf of dertien jaren na het einde van dat andere grote avontuur, de oorlog, dat hem ongewild was overkomen.

Moeders sterven immers nooit, zij zijn er steeds ook na hun heengaan.

Moeder

De jaren hebben
uw beeld vergrijsd
en op uw gelaat lees ik
sporen van verdriet.

Mij moeder,
och ik weet het niet
wat u het meest siert.

Het leven heeft u fel beroerd,
het is gevlucht als in een droom,
het heeft ons beiden meegevoerd
langs de bedding van de stroom.

(Arseen Van Isacker)